

Györi László

KÁDÁR MEGŐRÜLT, MALÉTER HATVANEZER EMBERREL A BÜKKBEN, A SZOVJETUNIÓBAN KITÖRT A FORRADALOM

Hírek, álhírek, rémhírek, legendák az 1956-os forradalom után

Mint minden nagy történelmi eseménynek, 1956-nak is megvan a maga mítosza és legendája. Litván György Mítoszok és legendák 1956-ról című tanulmányában¹ sorra veszi őket; nyolc mítoszt és hét legendát rögzít. Célszerűen, nagyon találóan a következőképpen határozza meg a két fogalmat: „Mítosznak nevezem 1956-nak olyan felfogását, ábrázolását, amely egyrészt a forradalom egészére, jellegére vonatkozik, másrészt tartalmaz ugyan igaz elemeket, de egyoldalú, túlzó beállításkokban. Legendaként tárgyalom viszont azokat az egykorú vagy később keletkezett

Tüntetés Nagykanizsán 1956. október 25-én. Fotó: Kerecsényi E.

hiedelmeket, amelyek egyszerűen nem igazak vagy súlyosan eltorzítják a tényeket 1956 egyes mozzanataival vagy szereplőivel kapcsolatban.” Csak a legenda fogalmának meghatározásában bukkan fel az egykorú jelző, a szinkronitás megfelelője, ami azonban igen fontos mellékneve lehetne a mítoszoknak is. Mítoszok és legendák egykorúan és aszinkron egyformán keletkeznek. Tanulmánya a

szinkronitás-aszinkronitás fogalompárjával nem foglalkozik, tárgya egészen más: a cáfolat. Minden mítoszt és minden legendát ízekre szed, s végül nem marad más eredmény: „Valódi mítoszok és legendák ellen racionális, tudományos eszközökkel nehéz felvenni a küzdelmet, mivel ezek mély érzelmi szükségletet elégítenek ki. Sok esetben (...) akkor sem egészen hamisak, amikor ténybelileg tarthatatlanok, mert mélyebb értelemben igazak.” Hogy „mélyebb értelemben igazak”, figura etimológiával élve, mélységesen emberi. Szükségünk van vágyainknak a kielégítésére azonnal (szinkron) és utólag (aszinkron) is. És ezzel már a tömegpszichózis területére lépünk, a lélektanéra, amelyre azonban nincs szándékunk kitérni. Sőt a részletesebb történelmi eseményekre sem.

Van egy dokumentumgyűjtemény, a Rendőrségi napi jelentések² két vaskos kötet, amely olyan dús, bőséges egyidejű anyagot tartalmaz 1956 szinkron mítoszaira, legendáira nézvést, hogy érdemes velük kiegészíteni Litván György tanulmányát. A szinkron mítoszok, legendák a rendőrség napi beszámolóiban mint rémhírek, hangulatjelentések jelennek meg. Rendszeres szófordulatuk: az a hír járja, az a rémhír terjedt el, az a hangulat. Kajári Erzsébet előszava, sajnos, nem írja meg, hogy a rendőrség milyen úton-módon jutott azokhoz az információkhoz, amelyeket

következetesen (bár nem egészen és nem mindig) rémhíreknek titulál, főleg a rendőrség ötvenes évekbeli szervezeti felépítésével foglalkozik, holott az utókort igencsak érdekelné, sőt izgatná, honnan tudta a szerv ebben a zűrzavaros időben is, hogy miket beszélnek az utcán. Az ügynöki hálózat működésének kérdése merül föl bennünk - erre azonban a bevezető tanulmány nem ad választ.

A „rémhírek” egy része nem rémhír, hanem igazi, valóságos tartalmú híryanag, amelyet csak a rendőrség minősített azzá, és amely főleg a Szovjetunióba való deportálásokkal, illetve a Nagy Imre-csoport Romániába való kivitelével kapcsolatos. Ezek a valós rémhírek - mint nem rémhírek, mint nem rémmesék, mint nem legendák, mint nem mítoszok, de amelyek pontosan fedik a valóságot, és ilyen szempontból mintegy érdektelenek, ha ugyan azok - nem szerepelnek az alábbi szöveggyűjteményben; a „rémhíreknek” csak azt a felét vettük fel, amely valóban vakhír, álhír, szóbeszéd, pletyka, olykor egészen, általában, olykor félig-meddig, részben, haloványan, olykor teljesen az érzelmek által átszínezve, az emóciókba szőve, „mély emberi szükségleteket” kielégítve. Azt a mély emberi szükségletet, hogy a vágyak nem hiábavalók.

Az alábbi szöveggyűjtemény - mint érintettük - nem önálló levéltári kutatás eredménye, egyszerű adalék, olvasmány a *Rendőrségi napi jelentések* két kötetéből. Az egyes hírcsoportok - szó szerint - a könyvből származnak 1956 november közepétől 1956 december végéig, a közlemény egyetlen újdonsága, hogy a híreket, mint mítoszokat és mint legendákat ki- és összegyűjti. Igaz, és nemcsak hogy túlzó, de mértéket sem tartó elemet is tartalmaznak. Megcsap belőlük 1956 levegője, s ha szabad használnunk a szót, azon felül, hogy fojtó módon idézik fel azt a két ötvenhat végi hónapot, sajtóságos módon, sok ízben szórakoztatók is.

Nem cáfoljuk, nem értelmezzük, pusztán idemácsoljuk őket abból az időből, amikor - november 4-e után - egy új, egy másik történet kezdődött. A forradalomvívők még kitartottak, de már mint ellenállók; a túloldalra, az illegalitásba szorította őket a status quo, a világpolitikai realitás, amely a szovjet tankokkal jelent meg a színen.

A lehetetlen, a réműlet, hogy mindennek vége van, természetellenes, át kell faragni, a vereséget új győzelemnek kell követnie. A képtelennel szemben képtelen mendemondákkal hadakoztak. Ezek a fikciók, ezek a placebók, ezek az önerősítő szerek gyógyítottak; hiábavaló óhajokat, vágynakat csillapítottak le, nagyítottak föl, úgyszólván a varázslat, a ráolvasás, a vajákolás, a szemmel verés folklórjába olvadtak át. Lassan az ősi, ösztönös védelem egyetlen eszközei voltak: *credemus quia absurdum (hisszük, mert hihetetlen)*.

Az egyes hírcsoportok elé nem fűzünk kommentárt, az olvasmányosságot csak megtörné minden lábjegyzet. Aki valamelyest ismeri 1956 történetét, úgysis tudja, miről van szó. Egy-két helyen szögletes zárójellel egészítettük ki a szöveget, ami nincs benne az eredetiben, de azzal együtt értendő.

Olyan hírek terjedtek el Zalaegerszegen, hogy a szovjet katonai hatóságok a fiatalságot összefogdossák és a Szovjetunióba szállítják. (Zala megye, november 16.)

A megye területén az a hangulat uralkodik, hogy magyar kormány már nem Budapesten, hanem Csehszlovákiában székel... (Győr, november 22.)

Tiszalökön ... az a rémhír, hogy Magyarországot folyó hó 25-ig a népi demokráciák hadserege fogja megszállni. (Nyíregyháza, november 23.)

A megyében olyan hangulat terjedt el, hogy nem Kádár János kormányozza az országot, hanem Rákosi, aki hetenként 3-szor repülőgépen jön be az országba és irányítja a Kádár-kormányt. (Veszprém, november 23.)

A megye egész területén az a rémhír van elterjedve, hogy a Szovjetunió valamenyi népi demokratikus országot, hasonlóan Magyarországhoz, meg fog szállni. Ugyanakkor a népi demokratikus országok katonaságait leszerelteti, mert nem bízik bennük. (Nyíregyháza, november 26.)

Csikérián Tito elvtárs beszéde után az elmúlt 24 órában olyan hangok tapasztalhatók, hogy a magyar lakta bajai háromszög területét visszacsatolják Jugoszláviához. (Kecskemét, november 28.)

Malenkov jelenleg Magyarországon tartózkodik, mivel a Szovjetunióból elmenekült. (Győr, november 30.)

A sárvári járás uraiújfalusi községben olyan hírek terjedtek el, hogy a szovjetek megszállták Romániát és leszerelték a román katonaságot. (Szombathely, november 30.)

Pázmándfalu községben az a hangulat, hogy a Szovjetunióban a diákok tüntetnek és plakátokat függesztenek ki, hogy a szovjet katonák Magyarországról menjenek haza. (Győr-Sopron megye, december 2.)

Kiskunfélegyházáról jelentik, hogy a munkások arról beszélnek, hogy a hegyekben elrejtőzött szabadságharcosok a közben átállt 3 szovjet hadosztállyal együtt december 6-án Maiéter Pál vezetésével támadást indítanak a Kádár-kormány ellen. (Budapest, december 5.)

Szabadszállás községben az a hangulat, hogy Budapesten újra kitört a forradalom és a nyugatiak beavatkoztak, és repülőgéppel segítik a forradalmat. (Kecskemét, december 5.)

Szolnok város területén arról beszélnek, hogy 1956. december 6-án Budapestet a Bakonyban meghúzódó ellenforradalmi csapat Király Béla vörgy. vezetésével meg fogja támadni. (Szolnok, december 5.)

Kurd községben olyan hír kapott lábra, mely szerint a Mecsekben jugoszláv partizánok vannak, akik a szovjet haderőket akarják megtámadni. (Szekszárd, december 5.)

... Pécsett... nyugati csapatok harcolnak. (Veszprém, december 5.)

... Pécsett 2 hadosztály szovjet katona átállt Maiéter hadseregéhez, továbbá Kádár Nyugatra menekült, és amit tett eddig, azt csak azért tette, mert az oroszok kényserítették. (Kecskemét, december 6.)

Szolnok és Karcag város területén az a hír terjedt el, hogy Miskolcon ellenkormány alakult és pár napon belül ez az új kormány Debrecenbe fog átvonulni, mert a Kádár-kormány külföldre menekült. (Szolnok, december 6.)

Hajdúböszörmény városban a mai nap folyamán elterjedt ... az a hír, hogy ma este érkezik meg Horthy Miklós Budapestre. (Debrecen, december 6.)

Szombathely város területén olyan hírek járnak, hogy Kádár elvtárs öngyilkos lett és helyette a vezetést Münnich elvtárs vette át. (Szombathely, december 6.)

Fóny községben az a hangulat, hogy f. hó 8-án Borsod megye dolgozói nevében Földvári Rudolf fog tárgyalni Kádár Jánossal, és amennyiben nem tudnak megegyezni, akkor a csehszlovákok Miskolcig megszállják az országot. (Miskolc, december 7.)

A sárvári járás Káld községében az a hír terjedt el, hogy 60 000 ember Maiéter Pál vezetésével a Bükk hegységben táborozik, és támadásra kész, 3 hónapi élelemmel, ruhával és fegyverrel vannak ellátva. (Szombathely, december 7.)

[Szabolcs-Szatmár] megye területén az a hír terjedt el, hogy a Szovjetuniót az ENSZ-ből kizárták, és az ENSZ csapatai a Szovjetuniót és Jugoszláviát megtámadták. (Budapest, december 7.)

Kisszállás község területén az a hír terjedt el, hogy Jugoszláviában francia és német katonák vannak, akik parancsra várnak, hogy megtámadják Magyarországot. (Kecskemét, december 9.)

Igal község területén az a hír járja, hogy a jugoszláv csapatok Pécsen vannak és Pécsen jelenleg megszállva tartják. Nagybajom községben az a hír, hogy Borsod és Nógrád megyékben a Kádár-kormánytól független szabad, demokratikus kormány alakult. (Kaposvár, december 10.)

A makói járásbeli Apátfalván elterjedt az a hír, hogy Kádár elvtárs idegösszeroppanásban meghalt. (Szeged, december 10.)

Szolnok város területén az a rémhír terjedt el, hogy Nyugat-Németország vezetői arra kértek engedélyt az amerikai vezetőktől, hogy Magyarországra bejöhessenek azzal a löveggel, amelytől mindenki 8 napig elalszik, és ezalatt az idő alatt ők majd rendet teremtenek az országban. Hírek szerint az amerikai vezetők ehhez nem járultak hozzá. (Szolnok, december 11.)

7956. október 24. Magyar menekültek indulásra várnak
Budapesten a Dunaparton,
Fotó: MTI. készítette: Fehérváry Ferenc

... a fehérgyarmati járás területén az a rémhír terjedt el, hogy Szabolcs-Szatmár megyét a Szovjetunióhoz csatolják. (Nyíregyháza, december 13.)

A keszthelyi járás területén az a hír terjedt el, hogy a sztrájkot 10 napra meghosszabbítják, mert a Kádár-kormányt nem ismerik el. Ezt azzal indokolják, hogy Kádár zsidó, nekik ilyen miniszter nem kell. Többek között azt beszélnek, hogy Kádárt a szovjetek agyonlőtték. Badacsonytomaj községben az a hír terjedt el, hogy Gerőt a szovjetek elzavarták és éppen ezért Olaszországban kért menedékhelyet. (Veszprém, december 14.)

Az igali őrsváros területén az a hangulat, hogy Maléter Pál volt honv. miniszter szovjet katonai egyenruhában Magyarországon katonákat toboroz a Szovjetunió felszabadítására. Céljuk, hogy a Szovjetunióban a sztálinista politikát megdöntsék. (Kaposvár, december 15.)

Kádár miniszterelnök 40 kg-ra is lefogyott, megzavarodott, meghalt. Beszélnek, hogy megszökött és a Szovjetunióba hurcolta a hadsereg vissza. Az a hír is járja, hogy december 15-én ismét fegyveres felkelés indul országszerte, ha nem engedik be az ENSZ-megfigyelőket. (Kecskemét, december 15.)

A nyíregyházi koporsóüzem dolgozói kijelentették, hogy ők a forradalom idején is dolgoztak, és ezután is dolgozni fognak, mert az a céljuk, hogy az ország jobb megélhetését biztosítsák, az ellenforradalmárok pedig semmisüljenek meg. (Nyíregyháza, december 16.)

... Kádár lemondott, az angol követségen van. (Tatabánya, december 16.)

A lakosság hangulata általában az, hogy a nyugati hatalmak becsapták a magyar népet, mert azt hirdették, hogy 16-án ENSZ-csapatok lépnek be Magyarországra területére... (Győr, december 17.)

... a megye több járásában az a hír terjedt el, hogy Magyarországra a rend helyreállításához ENSZ csapatok jönnek az ország területére január hónapban... (Nyíregyháza, december 19.)

Csongrád városában az a hír terjedt el, hogy Kádár elvtárs megőrült. Makó város és járás területén pedig azt a hírt terjesztik, hogy a Novi Sad-i rádió bement, hogy Kádár elvtársat megölték. A londoni leadó pedig bement, hogy Gerő Budapesten van és irányítja a kormányt. (Szeged, december 19.)

A megye területén az a hangulat terjedt el, hogy a szovjet csapatokat kivonják az ország területéről, ami f. hó 20-ával megkezdődik és helyükbe csehszlovák és lengyel csapatok fognak jönni Magyarországra a közbiztonság fenntartása érdekében. (Salgótarján, december 19.)

... a tiszalöki járás területén az a hír van elterjedve, ... hogy a szovjet csapatok hazánkból ha kivonulnak, akkor cseh és olasz csapatok fogják megszállni hazánkat. (Nyíregyháza, december 22.)

Mátészalka községben vannak olyan rémhírek, hogy Amerikában mozgósítanak és arra várnak, hogy Magyarországon újabb fegyveres felkelés történjen, és ha ez meglesz, Amerika több hadosztályt fog bevetni a fegyveres felkelés letörésére. (Nyíregyháza, december 25.)

Nyárlőrincen Szijjártó János 26 éves, hentessegéd, budapesti lakos azt a bejelentést tette, hogy le vannak szarva a kommunisták, le van szarva a Kádár-kormány ... (Kecskemét, december 25.)

A szombathelyi járásban van olyan hangulat, hogy a Béke Világtanács majd fog hozni határozatot arra vonatkozóan, hogy a szovjet alakulatok hagyják el Magyarországot területét. (Szombathely, december 26.)

Ma délelőtt A. S. és öccse, A. L. összevesztek azon, hogy egyikük Kádár-párti, a másikuk pedig Maléter-párti. A veszekedésből verekedés támadt, melyből kifolyólag A. S., aki Kádár-párti volt, súlyos testi sérülést szenvedett és kórházba kellett szállítani. (Eger, december 27.)

[A Nemzetközi Vöröskereszt központi helyiségében megjelent] D. E. 43 éves budapesti lakos, aki a fenti helyiségben demokrácia- és szovjetellenes kijelentéseket tett: azt állította, hogy szovjet katonák a Dunántúlról az ungvári börtönbe vitték, ahol 22 napot töltött. (Budapest, december 28.)

A tiszalöki járás területén az a hír van elterjedve, hogy a „Fehér könyv”-et azért tiltották meg, mert az abban lévő anyagok nem fedik a valóságot, hanem azt propagandaszerűen a kommunisták csinálták. (Nyíregyháza, december 29.)

Hajdúdorog községben az a hír terjedt el, hogy a Szovjetunióban hasonló forradalom van, mint nálunk volt, ezért a szovjet katonáknak haza kell menni a forradalmat leverni. (Debrecen, december 21.)

A mai nap 17 órakor a celldömölki mozinál nagyobb tömeg verődött össze (kb. 150 fő) és ellenséges hangok hangoztak, többek között azt mondták, hogy miért szükséges a kijárási tilalom, hiszen már úgyszincs forradalom. (Szombathely, december 30.)

¹ Litván György: Mítoszok és legendák 1956-ról. Évkönyv VIII. 2000. 205-218. o.

² Rendőrségi napi jelentések. Összeáll. és a bevezető tanulányt írta Kajári Erzsébet. Bp. Belügyminisztérium-1956-os Intézet, 1996. 1. köt. 1956. október 23.-december 12. 571 o., 2. köt. 1956. december 13.-december 31. 476 o.

Gábor Miklós: *Hamlet-variáció*,
1962.